

המכלול בישראל והזרות המקצועית

הפגומה של הסגל האקדמי

עמיחי זילברמן¹, המסלול האקדמי, המכללה למינהל

המכללות נוטלות כיום נתח ניכר בסך כל ההוראה לתואר ראשון במדינת ישראל. במסגרתן, בכמה תחומי דעת, מתרחשת מחצית ואף יותר מפעילות זו. מאמר זה מציג את דעתי שהזרות הפרופסיונלית של הסגל האקדמי במכללות, הינה פגומה לעתים קרובות מדי. אני מציע כצעדים בכוון הנכון להגדיר את מטרת העשייה המחקרית של הסגל האקדמי במכללות, להסכים על הקטנת כמותה מזו הנדרשת באוניברסיטאות, וליצור מסאבי זמן להדגשת המצוינות בהוראה תוך בניית אבני בוחן למדידתה.

להלן כמה מקווי המתאר שהייתי מדגיש (לא לפי סדר עדיפות כלשהו).

■ מחקר ופרסום בכתבי עת מדעיים במינון כלשהו, הנמוך במובהק מהכמות הנדרשת מחבר סגל באוניברסיטה, הינו חובה. כמות מוסכמת זו, לכשתתמסד כנורמה, חייבת להוות תנאי הכרחי לקידום. מאידך, אי עמידה לאורך זמן בכמות שהוסכמה, הקבועה והידועה מראש, תשמש עילה למניעת קידום או למניעה מקבלת תפקידים שונים במוסד, ובמקרים מסויימים אף להשעיית חבר סגל מלשמש כמרצה בקורסים מרכזיים במגמה שלו, ועל ידי כך להחליש את השפעתו בה.

■ מטרת המחקר עבור הסגל האקדמי במכללות תהיה דומה ושונה בעת ובעונה אחת מזו של הסגל האקדמי באוניברסיטה. הוראה איכותית היא גם הוראה ביקורתית. רוצה לומר, בכל רגע חייב מרצה להורות את הידע העדכני ביותר שהוא עד לזמן הוראתו, תוך שהוא נוטל חלק פעיל בניסיון המתמיד לחדש ידע באמצעות עבודת מחקר כלשהי בשטח התמחותו המסוים. זוהי הסקרנות הבלתי מסויגת שעומדת בבסיסה של ההוויה האקדמית בכלל. אך בעוד שבאוניברסיטה קנתה לה שבייתה, בצדק, גם האחריות הציבורית להעצמת הידע בחברה, מתקיים בה גם הציווי להדגיש בנוסף לאיכות המחקר גם את כמותו. אין צורך, ואף לדעתי מזיקה המחשבה שכך ראוי במקרה של סגל המכללות. דווקא שינוי עדיפויות זה עשוי לייצר את משאבי הזמן הנותנים לגיטימציה לדרוש מצוינות בהוראה כמו גם בכמות גדולה יותר מזו הקיימת באוניברסיטה.

■ הדרישות למחקר מסגל המכללות (מעבר להסכמה על הכמות כלעיל) יכולות וראויות שיעברו התאמה תוך קבלה של דרישות נוספות כלגיטימיות.

■ בד בבד יש לגשת במשנה מרץ לניסוח אבני בוחן להוראה יעילה ואיכותית. לדעתי, אסור שמשווב מהסטודנטים יהיה הכלי הכמעט בלעדי לכך אלא חשוב לכלול בכלי הערכה זה גם הערכת עמיתים (של הסילבוס למשל, אבל לא רק), הערכה עצמית, אופן הערכת הישגי הסטודנטים (בזיקה לסילבוס למשל), מידת הזמינות והנגישות לסטודנטים, מקדם השתנות תכני קורס המועבר ברצף כמה שנים (כמשתקף בסילבוס) בהתאם להשתנות הידע בתחום, ועוד ועוד.

האתגר החינוכי המוטל על סגל המכללות והאחריות הציבורית המונחת על כתפיהם מחייבים אותם, כך אני סבור, לקחת בחשבון באופן מפקוק את נתוני הפתיחה הקיימים ומשם להמשיך ולעצב השכלה גבוהה מעולה.

פלח גדל והולך של הוראה אקדמית לתואר ראשון בישראל, בעיקר מאז שנות ה-80, עבר מבכורה של אוניברסיטה אל מוסדות אקדמיים חדשים (או מחודשים), המכונים לרוב מכללה. כיום כמחצית נפח הוראה זו מתנהל במכללות². לדעתי, רבים מבין חברי הסגל, במכללות אלה מצאו את דרכם לשם בעיקר כבריית מחדל. רוצה לומר, שככלל, במקרים רבים, בחירתם הראשונה והמועדפת הייתה להשתלב בקריירה אקדמית באוניברסיטה, ומשלא הסתייע פנו לפתח קריירה במכללה.

לצער, משאב אנושי רב איכות ועוצמה זה הינו, כיום, חסר זהות והגדרה חיובית מספקת באשר למי הם כן. במקרים רבים סגל זה מחוסר ידיעה מחייבת באשר למהן אבני הבוחן לפיהן יוכלו להצטיין ולהתקדם. לעתים קרובות אנשי סגל המכללות נמתחים בין רצונם להמשיך ולהקדיש זמן רב ככל האפשר למחקר (שהרי כאמור, יש ושבירת מחדל ולא מאווייהם, היא שהביאה אותם למקומם), לבין מחסור ברור של כלים, משאבים וסביבה תומכת מעשית (בניגוד למשל לעידוד מילולי) העומדים לרשותם במחקר. זאת ועוד, ההוראה האיכותית ומכסתה שלה נדרשים אנשי הסגל במכללות, תובעים את מרבית זמנם, ואפילו היו מצטיינים במחקר אין דבר זה תורם לקידומם האקדמי (לדרגות של מרצה בכיר וכדומה). לפיכך, הגיעה העת להציע ניסוח בהיר יותר באשר למקומה של ההוראה, מקומו של המחקר וליחס שביניהם, בעבודתם של חברי סגל במכללות.

עמיחי זילברמן

54

1. ד"ר עמיחי זילברמן, ראש החוג למדעי ההתנהגות וראש רשות ההוראה.

2. נתוני מל"ג, ראלי סער, הארץ 13.10.02.